

Sublimul apei ca mesager al sacrului

Cremene Valer-Dan

Apa reprezintă unul din fundamentele vieții biologice terestre, circumscris condițiilor cunoscute. Într-un r stimp plurimilenar, ea a constituit una din principalele teme de reflexie, de admirație și fascinație și una din sursele de inspirație majoră pentru creațiile umane din toate categoriile cunoașterii. Faptul nu este tocmai surprinzător, fiindcă apa constituie nu doar un compus indispensabil în complexele procese biologice ale ființei umane și ale întregii biosfere, ci deține multiple utilizări și aplicații practice dezvoltate în decursul acestui interval temporal, aspecte între care pe o poziție de prim ordin este situată și colosală sa valoare din câmpul religiosului, definitoriu pentru existența umană *ab originem*. Toate acestea ar fi, în mod cert, suficiente pentru a argumenta ori motiva *decizia de a opta pentru tematica anunțată de titlu*, însă mobilul, agentul ce a declanșat selecția acestei opțiuni a fost altul.

În urmă cu aproximativ trei ani, o distinsă doamnă, profesor de biologie la Colegiul Național "Liviu Rebreanu" din Bistrița, instituție de prestigiu unde am avut și eu onoarea să studiez, m-a invitat să colaborez la un proiect de amploare, de ordin transdisciplinar – în care erau angrenați atât dascăli, cât și elevi – cu tematica "APA". Desigur că, în acele momente când am acceptat cu mare drag și dispoziție de muncă provocarea, nu m-am gândit nicidecum ce va urma. De asemenea, în acea perioadă nu dispuneam de o cantitate de informații necesară pentru a pune bazele actualei lucrări, dar susțin cu bucurie că reflexiile realizate pe hârtie în cadrul aceluia proiect constituie, într-un anumit grad, **punctul de pornire, originea tezei de față**.

Sigur, înscrierea la studiile doctorale a semnificat și deschiderea unor perspective noi în privința temei abordate de lucrare și orizontul incipient din stadiul proiectului inițial a fost cu mult extins, având în vedere și bogăția generoasă și variată a tematicii alese pentru studiu. În sensul acesta, declinăm orice pretenție de acoperire integrală a tuturor pistelor ori direcțiilor potențiale de abordare a subiectului, oricare dintre capitolele ori subcapitolele prezentei lucrări fiind pasibile de a fi supuse unei ameliorări ori optimizări ulterioare (ori asocierii unor subteme nexplorate), aceasta cu atât mai mult cu cât cercetările în domeniu sunt într-un perpetuu elan redacțional.

În ce privește **titlul** lucrării noastre, bineînțeles, acesta reprezintă rodul unei consultări bibliografice și al unor reflexii corespunzătoare asupra celor care nu vom insista. Doar tangențial, nu am năvni, îmi exprim dorința de a-l analiza, de a-l explicita puțin. Dacă în clipa în care ne oprim asupra termenului “mesager” (ori a sinonimelor uzuale – delegat, emisar) în mental se ivește, de obicei, o ființă vie, o persoană trimisă cu împuternicire într-o misiune circumscrisă de niște obiective limpezi, de o altă persoană de importanță (cu mult) superioară ca statut, condiția celui trimis fiind una de ambasador, de reprezentant ce impune prin demnitatea sa și prin atribuțiile sale, atât pe plan profesional, cât și la nivel uman și moral-spiritual, lucrurile nu sunt deloc mai prețioase când transpunem acest concept asupra unei “substanțe”, unui “element” ori “compus”. Iar dacă acest “delegat” este adus în existență și împodobit cu unele virtuți și abilități extraordinare de Ființa supremă, de Împăratul cosmosului, scopul “delegării” fiind, de asemenea, de o splendoare și măreție sublimă, demne de Acesta (cu atât mai mult cu cât “sublimul” este definit ca un superlativ al desvârșirii, finalmente asociat lui Dumnezeu), atunci suntem ferm convinși că titlul nu este deloc exagerat, ci formulat corect și complet îndreptățit.

Structura lucrării a fost simplificată prin contribuția rapoartelor anuale de cercetare științifică, ce au de înțeles un rol determinant în conturarea planului final al lucrării. Astfel, am statornicit ca aceste trei rapoarte să fie extinse doar, prin completări și precizări care au vizat o acțiune de definitivare, la cele trei unități superioare, cele trei părți mari ale lucrării. Practic, structura se caracterizează printr-o simetrie (oarecum involuntar implementată, nestabilită *a priori*) cvasi-perfectă, a cărei fiecare din unități conține două capitole principale, organizate, la rândul lor, în câte trei ori patru subcapitole, care tratează subtemele de interes major pentru tema enunțată. Fiecare din cele trei unități de temelie ale cercetării prezintă niște problematice actuale, reale provocări de interes nu doar la nivel teoretic, ci mai ales la nivel aplicativ, prima din ele concentrându-se pe elementele propriu-zise de Istoria Religiiilor (Apa ca instrument al sfințirii creației integrale), a doua parte propunând o incursiune în optica cercetătorilor din domeniile științelor naturale (Apa și miracolul vieții), iar partea de final considerând o accentuare a necesității implementării ecologiei spirituale (eco-teologiei) ortodoxe în soluționarea gravei crize contemporane (Apa în concepțiile contemporane).

În expresia religioasă, apa are un rol esențial, înșel dublu (dual, ambivalent), simbolizând pe de o parte viața, prosperitatea, liniștea, revigorarea, puritatea și purificarea, puterea care susține eforturile și realizările omului, eternitatea, iar pe de altă parte și forța distructivă a naturii, mereu misterioasă, niciodată deplin controlabilă, dar aflată sub controlul Divinității,

utilizat astfel doar ca instrument pedagogic. În linii mari, în concepțiile religioase umane, apa reprezintă un element esențial de tîm duire, purificare și sfințire, un agent purtător al prezenței lucrurilor divine în viața omului.

Astfel, avînd în vedere tocmai această largă varietate funcțional-semantică, partea I îi propune o analiză comparativă, prin prisma spiritualului, a acestei structuri anorganice (și, totuși, "vie") extraordinare: apa. Într-o primă etapă, în primul capitol, se subliniază implicarea apei în crearea, dar și în susținerea vieții, atât pe plan cosmic și terestru, cât și în planul uman (microcosmic), avînd în vedere antropogoniile acvatice și importanța apei pentru comunitățile umane incipiente. Apoi, capitolul secund abordează exprimarea religioasă umană cu privire la *aqua*, aplicat în practică. Aici, tratăm tema analizei noastre din perspectiva sacralității spațiului acvatic (în subcapitolul care vizează subtema apei ca spațiu sacral și simbolistica sa), urmînd ca, în final, în două subcapitole, să insistăm propriu-zis asupra manifestărilor religioase ale omului care necesită, în multe convingeri religioase, încă mai pretinzînd concursul extrem de însemnat al apei în vederea sacralizării operei create.

Apa și viața reprezintă un real miracol al existenței cosmice. De aceea, sunt într-adevăr complet îndreptățite acele persoane ce conștientizează în mod real valoarea apei, și consideră că ea constituie expresia bucuriei existențiale. Relația între cele două "constante" ale creației rămîne una de interdependență reciprocă, cu mențiunea că apa nu ar avea aceeași splendoare dacă nu ar fi un element indispensabil vieții. Dacă pentru *homo religiosus*, încă din zorii vieții sale pe Terra, apa constituie o sursă de mister, deci și de fascinație, în ultimă instanță, chiar de adorare, am putea afirma că, tot mai mult, acest tip de raportare față de fluidul vieții aproape că poate fi identificat, întîlnit și la omul de știință, remarcîndu-se, în acest sens, un nou curent de percepție a realității existențiale: *meta-realismul*.

Prin urmare, partea a doua a lucrării se concentrează asupra temei de studiu într-o abordare comparativă, prezentînd-o în viziunea științifică, însă ea aduce în discuție și amănunțele, completările impuse de optica teologică. Această a doua parte este structurată tot în două mari secțiuni. Primul capitol insistă pe relația apei cu viața mai întîi din perspectiva cosmologiei, iar apoi se referă, în detaliu, la rolul elementului acvatic în susținerea realității vitale, atât pentru ființele din regnul vegetal și cel animal, cât și pentru complexul organism uman. În capitolul secund se are în vedere o explorare într-un domeniu mai puțin cunoscut pînă acum, a fluidului vieții în intimitatea sa, în taina sa interioară reflectată înspre exterior. Aici se urmărește atât structura sa internă și consecințele ce derivă din aceasta, caracterelor sale paradoxale și, finalmente, proprietățile cu adevărat minunate, uimitoare, ale

substanței pe care o numim *ap*, pe care, prin prisma tuturor acestora, aproape că o putem considera ca de înănd atributul de a fi “vie”.

În sfârșit, valoarea civilizației actuale nu este indicată în mod unic de gradul înalt de confort, de extraordinarele reușite pe plan științific și tehnic, cu aplicații atât de necesare în privința optimizării condițiilor existențiale, ci, în egală măsură, și de raportarea omului la celelalte entități create, la percepția auto-suficientă, utilitaristă și consumistă dovedită de el prin modul în care le tratează, în altă formulare – prin concepția proprie asupra demnității sale de *st pân* al naturii și aplicarea sa în practică. Partea finală a lucrării îi propune o incursiune în această problematică extrem de sensibilă și stringentă, asupra căreia omul contemporan devine tot mai îndatorat să mediteze și să focalizeze întreaga atenție, pentru ca într-un efort susținut și o colaborare interumană unanimă să-i confere universului apelor cinstea sa cuvenită, de element creat de Dumnezeu de înănd o condiție sublimă.

A adică, partea ultimă abordează tematica studiului nostru din perspectiva percepției și a religiosității omului modern și postmodern contemporan, într-o optică dublă, complementară, desigur. Prima secțiune – capitolul inițial, se concentrează în prezentarea situației actuale a rezervelor, a consumului și a necesității acute de apă pentru societatea umană contemporană și pentru viitorul (chiar) apropiat, analizând și condiția deosebită a unor numeroase regiuni de pe glob care se confruntă cu multiple probleme cauzate pe de o parte de o penurie intensă, iar pe de altă parte de o abundență prea accentuată a lichidului vital, condiție transpusă într-un real și constant *conflict cu ori pentru apă* atât de prețioasă pentru viață.

Secțiunea secundă – capitolul final al lucrării, propune examinarea propriu-zisă și în detaliu a tematicii enunțate, din punct de vedere teologic, explorând viziunea actuală a omului referitoare la apă și la structurile inter-conectate (organismele și resursele acvatice), mai exact demnitatea umană de *archon* acvatic, investirea biblică în această statură și interpretarea ortodoxă a atributului, precum și a percepției ei seculare, consecințele accepției actuale ale conceptului biblic “omul – *st pân* al apelor”, deci abuzurile provocate universului acvatic și implicațiile religioase ale acestor constrângeri, iar în cele din urmă se expun și diversele soluții teologice propuse în scopul soluționării crizei, evidențiindu-se, astfel, că doar o viziune sacramentală, euharistică a apei, concepție inscripționată în tezaurul exprimării cultice a Ortodoxiei, de înabilitate reală de a proba deplin demnitatea umană imperial-sacerdotală, în perspectivă eshatologică.

Stadiul actual al cercetării. În ultimele decenii, tema *Apei* ca subiect de cercetare în studiile comparate a fost abordat doar din anumite unghiuri, evidențiind anumite aspecte ori

fa ete ale problematicii abordate în lucrarea noastră. Desigur că e extrem de dificil de apreciat în ce măsură e tratată tematica la nivel mondial, fiind mult mai facil de realizat un astfel de deziderat în privința lucrărilor autohtone, în spațiul românesc. Înainte de a explora propriu-zis bibliografia utilizată, se impune să mai menționăm unul dintre factorii care au contribuit la dificultatea încropirii tezei e chiar caracterul ei trans-disciplinar, de aici și prudența asumată în unele privințe în selectarea unui anumit sector al aparatului bibliografic. De asemenea, vom clasifica ori grupa materialul apelat în funcție de apartenența disciplinară și distribuția sa din lucrare, dar și în funcție de gradul de utilitate, dacă ne este îngăduit formularea, pentru tema optată în cercetare.

Vom începe cu lucrările din plan autohton. Întâi, cred că se cuvine să menționăm opera marelui nostru profesor de specialitate, Mircea Eliade, cu toate că rodul muncii sale îl deținem în grai matern prin intermediul traducerilor, totuși, el rămâne român. Printre lucrările sale de profil, cele mai utile au fost *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I (Editura tiințifică, 1991), pentru menționarea unor abluțiuni cu apă, apoi *Sacral și profanul* (Humanitas, 1992), unde autorul abordează sacralitatea și unele elemente de simbolistică acvatică și mai ales *Tratatul de istorie a religiilor* (Humanitas, 2005), în care acesta oferă unele explicații ale simbolismului acvatic și ale atributelor vivificatoare, regenerative și curative ale apei, precum și câteva edificii referitoare la anumite cosmogonii și antropogonii acvatice reprezentative.

Coordonatorul lucrării noastre, Pr. prof. univ. dr. Ioan Emil Jurcan, a abordat numeroase aspecte, precum o multitudine de cosmogeneze acvatice și concepții filosofice referitoare la originea vieții terestre intermediată prin prezența apei, unele antropogonii și idei filosofice în care se indică implicarea apei, precum și o largă varietate de rituri de apă, în cele două volume de specialitate, *Lumea religioasă veche. Mesaje antice despre revelația pierdută* (Editura Reîntregirea, 2003) și *Lumea religioasă contemporană. Evoluție și problematizare* (Editura Reîntregirea, 2004), din articolul *De la lumea divinizat la lumea satanizat – O ecologie prin istoria religiilor și angoasele ei actuale* – (Simpozion internațional, Reîntregirea, 2007), m-am orientat pentru o prezentare comparativă a cosmologiilor din diferite convingeri, iar din teza sa de doctorat, *Sfântul Duh și provocările contemporane ale lumii* (Reîntregirea, 1999), am reținut variatele propuneri teologice de soluționare a crizei ambientale. În problema crizei ecologice se pronunță, de altfel, și Pr. prof. univ. dr. Nicolae Achimescu, în lucrarea *Religie, modernitate și postmodernitate* (Trinitas, 2013), menționând și unele opinii contemporane ale unor teologi occidentali din America latină.

Pentru o parte importantă dintre concepțiile filosofilor antici referitoare la elemente de cosmogeneză și originea vieii terestre, inclusiv a celei umane, am consultat lucrarea sintetică, dar foarte bine structurată a Lect. univ. Vasile Pop, *Istoria filosofiei – în expunere concisă* – (Editura Universității din Oradea, 2009). O lucrare de amploare în care am aflat date preioase despre simbolistica unităților acvatice superioare și telurice, cât și despre relația apei cu diverse aspecte de interes (numerologia, cromatică, mitonimele), dar și cu unele rituri de inițiere, de purificare ori fertilizare din diverse regiuni, dar și autohtone, e cea a Prof. univ. dr. Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale* (Editura Învierea, 2007). O lucrare de sinteză, extrem de utilă în sensul prezentei simbolisticii apei și a unor rituri de apă, în registrul Vechiului și Noului Testament, precum și în expresia cultului creștin actual (cu detalii elocvente), îi aparține Pr. Mihail Rusu: *Apa și simbolismul ei liturgic* (Editura Universității “Lucian Blaga”, 2005).

Comandorul Marian Moșneagu, în *Cultul apelor la români* (Editura Companiei Administrația Porturilor Maritime [APM] S. A., 2004) realizează o analiză dublă, atât în perspectivă universală, cât și românească, a simbolisticii, a cosmogenezelor și a unor antropogeneză acvatice, a cultului și riturilor acvatice din diverse zone și epoci istorice. Lect. univ. Ștefan Borbely, în *Mitologie generală* (Limes, 2004), prezintă o analiză mai complexă, în sistem comparativ, a principalelor mituri cosmogonice (și a unor antropogonii acvatice), precum și a ritualurilor inițiatice și sacrificiale (printre care și cele cu apă). În descoperirea multitudinii de rituri ce reclamă prezența apei, precum și a unor texte de mitologie de acest profil, de o utilitate majoră, un sprijin aparte ni l-a conferit opera eruditului specialist Victor Kernbach, prin două scrieri reprezentative: *Dicționar de mitologie generală* (Editura Tiinific, 1989) și *Miturile esențiale. Antologie de texte mitologice, cu o introducere în mitologia generală, comentarii critice și note istorice* (Univers Enciclopedic, 1996).

Pentru precizările creștine referitoare la Tainele de inițiere ce implică apa ca element de bază integrat în structura lor am apelat la opere de referință, consacrate: Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Clujului, *Cartea deschisă a Împărației. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni* (EIBMBOR, 2007), pentru Euharistie, respectiv Ene Braniște, *Liturgică specială pentru facultățile de teologie* (Lumea Credinței, 2005) și *Explicarea Sfintei Liturghii după Sfântul Nicolae Cabasila* (EIBMO, 2011), pentru Botez și Euharistie. O analiză pertinentă, comparată a sacrificiilor pângărite în apă (a “mumiilor gheurilor”) ne-a oferit lucrarea Diac. Prof. Cornel Dragoș, *Dincolo de moarte. Sfinte moarte, mumii, trupuri blestimate* (Editura Egumenița, 2009), iar pentru martirajul creștin în apă am utilizat o cuvântare remarcabilă a

Arhim. Sofian Boghiu, din *Buchet de cuvânt ri. Predici i medita ii* (EIBMBOR, 2006) i lucrarea care trata i despre sfin ii din antichitatea cre tin cu specific daco-roman a prof. de teologie Mircea P curariu, *Sfin i daco-romani i români* (Trinitas, 1994).

Extrem de util în perspectiva prezent rii teoriilor tiin ifice referitoare la originea vie ii prin concursul decisiv al apei a fost lucrarea Prof. Marian Ni , *Biologia v zut prin ochii credin ei în Dumnezeu* (Editura Mitropoliei Olteniei, 2004), autor care impresioneaz i prin implicarea în problemele ambientale de actualitate i propunerea unor indica ii chiar de natur eco-teologic , în cartea sa *Ecologia v zut prin ochii credin ei în Dumnezeu* (Ed. Mitropoliei Olteniei, 2005). Tot în sfera origin rii vie ii i a aportului apei în acest proces, dar în mod deosebit în contextul dezbaterilor trans-disciplinare, îl men ion m i pe prof. ing. Gheorghe Sandu (actualmente ierom. Grigorie), cu dou lucr ri extrem de interesante în acest sens: *Evolu ia spre Creator* (Editura Mitropoliei Olteniei, 2003) i *tiin i credin împreun pe calea Adev rului* (Ed. Mitropolia Olteniei, 2007). În acela i spectru, al cosmologiei biblice i al problematicii interpret rii ei, dar i în privin a modului euharistic de percepere a crea iei, de mare utilitate pentru tema noastr e lucrarea Lect. univ. dr. Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al crea iei* (ASAB, 2007). De asemenea, pentru o edificare în problematica precizat , de actualitate e i studiul Pr. prof. univ. dr. Nicu Dumitru cu, *Crea ia cerului i p mântului între teologie i tiin* (Simpozion Constan a, Editura Vasiliana '98, 2005).

În problema st pânirii acvatice de c tre om am re inut unele referiri ale Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, din lucrarea sa *Omul – încununare a operei de crea ie. Natura i destinul s u în lumina Revela iei biblice a Vechiului Testament* (Editura Universit ii de Nord, 2007). În ce prive te abordarea teologic a polu rii apelor, extrem de interesant i util a fost explicarea sensurilor suferin ei experiate de crea ia integral , expus în articolul Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofan , *Suspînul crea iei i slava fiilor lui Dumnezeu, dup Rom. 8, 19-23* (Simpozion interna ional, Reîntregirea, 2007). Tot referitor la r spunderea uman în aceast criz generat de el, e de actualitate i studiul Mitropolitului Nicolae Corneanu, *Teologie i ecologie* ("Quo vadis?", Ed. Mitropoliei Banatului, 1990), iar ca propuneri în scopul solu ion rii crizei actuale în perspectiv ortodox , pentru asumarea unui mod de via i de percep ie liturgic, euharistic, am recurs la dou studii de referin sus inute în cadrul aceluia i Simpozion interna ional din Alba Iulia: Pr. prof. Ilie Moldovan, *Dimensiunea spiritual a ecologiei spirituale formative. Redescoperirea paradisului etic românesc: "Biserica carpatic pe ape"* i Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, *Teologie i ecologie în Ritualul i Immografia Aghiasmei Mari – Repere de exegez immografic* – (Reîntregirea, 2007).

În literatura străină, printre lucrările de specialitate care analizează simbolistica acvatică (detaliind fiecare categorie percepută ca spațiu sacru), precum și anumite ritualuri inițiatice de apă, menționăm mai ales Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dictionar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 1-3 (Editura Artemis, 1993), apoi Lindsay Jones (Editor în Chief), *Encyclopedia of Religion*, vol. 2 (Thomson Gale, 2005). Printre cărțile care prezintă cosmogeneze acvatice, versiuni mitologice textuale și explicații ale conceptului de sacralitate acvatică aplicate pe anumite regiuni, de referință sunt: *Calea neîntinutului Dao* (Herald, 2005), ce insistă asupra supremației apei în cosmos, Robert Cohen, *Egiptul Faraonilor* (Editura Prietenii Cărții, 1996), Jean Delumeau, *Religiile lumii* (Humanitas, 1996), *Mythologies of the Ancient World*, edited and with an introduction by Samuel Noah Kramer (Anchor Books, Doubleday & Company, 1961). Pentru o analiză comparată detaliată, complexă a sacralității acvatice din perspectiva textelor sacre, a riturilor de purificare și simbolurilor cu specific acvatic în iudaism, creștinism (confesiunea catolică) și islam, am consultat lucrarea doamnei profesor Patricia Hidiroglou, *Apa divină și simbolistica ei* (Editura Univers Enciclopedic, 1997).

O introspecție complexă în concepțiile filosofice ale unor gânditori antici de prestigiu, referitoare la originarea și susținerea vieții prin medierea apei este realizată de un colectiv mixt, de autori greci și sârbi, Efstratios Th. Theodossiu, Milan S. Dimitrijević, Vassilios N. Manimanis, Theophanes Grammenos, în studiul *Hydor from Ancient Greek Cosmogonies to Modern Astrophysics*, ("Transdisciplinarity in science and religion", Curtea Veche, 2007). Un articol de conținut similar, care analizează sistematic simbolistica apei fluviale, este semnat de un autor francez: Aimé Patri, *Note sur la Symbolique héraclitiéenne de l'eau et du feu*, ("Revue de Métaphysique et de Morale", Nr. 2-3 / 1953, Presses Universitaires de France).

Printre operele de interes major pentru abordarea cosmogenezei terestre și a originii vieții prin implicarea determinantă a fluidului acvatic sunt demne de consemnat: Jean Guitton, Grichka Bogdanov, Igor Bogdanov, *Dieu et la science – vers le métaréalisme* – (Bernard Grasset, 1991) / *Dumnezeu și ținută* (Harisma, 1992), Henry M. Morry, Gary E. Parker, *Introducere în ținută creaționistă* (Anastasia, 2000), Dr. Gerald Schroeder, *Cartea Facerii și Big Bang-ul* (Ed. Vergiliu, 2003), Christopher C. Knight, *Dumnezeul naturii: Întruparea și ținută contemporană* (Curtea Veche, 2009), Ieromonah Serafim Rose, *Scrieri* (Sophia, 2009).

O lucrare de profil științific, impozantă prin forța argumentativă aparte, aparținând lui Raymond Furon, *Problema apei în lume* (Editura științifică, 1967), vizează prezentarea acelor aspecte referitoare la capacitatea inepuizabilă a apei, în calitate de element biotic, de a susține

perpetuu existen ele terestre, atât în privin a vitalit ii organismelor vegetale i animale, cât i a fiin ei umane, în perspectiv organic . Tot în această categorie, dar într-o viziune mult mai complex , ce p trunde misterul vie ii chiar din interiorul organismelor vii i al compusului ce le mediaz condi ia biologic prin multiplele sale abilit i i func ii unice, apa, se înscrie i lucrarea de specialitate biochimic redactat de ni te autori consacra i: David L. Nelson, Michael M. Cox, *Lehninger Principles of Biochemistry* (W. H. Freeman and Company, 2004). Un alt tip de cercetare, ce realizeaz o incursiune cognitiv tot în universul molecular, dar într-un sens nuan at, pentru a eviden ia i alte facult i uluitoare ale apei, prin intermediul cristalelor ei, este concretizat în opera dr. nipon Masaru Emoto, din care am consultat dou c r i: *Miracolul apei* (Adev r divin, 2007) i *Via a secret a apei* (Adev r divin, 2007).

Dintre lucr rile care abordeaz multiple aspecte din tematica abordat în teza noastr , printre care importan a apei pentru încropirea i dezvoltarea comunit ilor umane incipiente, criza actual a apei datorat suprasolicit rii rezervelor ei, inechit ii reparti iei resurselor de ap , variet ii inegale a condi iilor geoclimaterice i polu rii acvatice excesive, de referin sunt urm toarele titluri: Édouard Bonnefous, *Omul sau natura?* (Editura Politic , 1976), Yves Lacoste, *Apa – b t lia pentru via* (Rao, 2003), Glenn Murphy, *Apa – ce po i face tu?* (Rao, 2008), Al Gore, *Une vérité qui dérange* (Éditions de La Martinière, 2007), Michel Maxime Egger, *La terre comme soi-même: repères pour une écospiritualité* (Éditions Labor et Fides, 2012).

***

Tocmai mul umit calit ilor sale apa a fost asociat de evrei cu Legea divin (*Tora*), iar în cre tinism ea este asimilat semantic Harului divin rev rsat prin Sfintele Taine i înv turii inedite transmise odat cu darurile Duhului Sfânt. În mod plenar, cre tinismul pune în lumin c “sfin enia se transmite”, apa fiind un “vehicul” al transmiterii ei. Prin dimensiunea ei sfin itoare, ea posed un dar unic – abilitatea de a restabili armonia edenic în crea ie, prin medierea i colaborarea omului, chipul i slava Creatorului s u. Apa devine, prin natura i demnit ile sale, emblema eternului ce transcende realitatea material , dar asumând-o i transfigurând-o.

Homo scientificus sus ine teza biblic a perfec iunii originare a crea iei, deci i a apei primare, iar caracterul acesta al ei nu putea fi mai bine relevat decât prin implicarea ei în originarea i dezvoltarea sau r spândirea vie ii terestre. Acest proces consider c nu putem concepe s se fi împlinit decât astfel, prin medierea ei, aceasta deoarece apa a fost investit de Dumnezeu cu acest tip de “prerogative”. Via a de ine un statut magnific, nu doar fiindc ea

reprezintă o realitate complex esențial în univers, ci, deoarece, chiar mai mult, constituie o concluzie finală a naturii create, iar apa este definită ca izvorul celor întreținute, fluxul ei perpetuu.

Tocmai în această constatarea apei, în faptul că ea reprezintă o piatră unghiulară a existenței ei, astfel, un tezaur neprețuit. Ca piesă fundamentală în ansamblul creației, apa constituie fluidul care determină circuitul biogeochimic al tuturor elementelor și împodobește dimensiunea văzută și cea nevăzută a lumii vii. În consecință, datele prezentate în lucrare argumentează că apa poate fi încununată ca o veritabilă minune a creației, impunătoare prin expresiile ei – structura, proprietățile, abilitățile și funcțiile ei unice – grație cărora până și cei mai reticenti oameni de știință o pot percepe ca pe un *mesager divin sublim*.

În asemenea condiții, devine cu atât mai limpede misiunea umanității de se a asigura că rezervele de apă dulce, atât limitate și vulnerabile cum sunt ele, nu se vor epuiza atât de curând pe cât indică statisticile, care avertizează asupra acestui posibil scenariu (diminuarea atât din capacitatea lor) în decurs de câteva decenii. Sigur că amenințarea are ca plan de rezervă acele cantități impresionante de apă dulce aflate sub nivelul oceanic, pe care poate conta, însă și acestea vor urma același traseu, în cazul aceleiași atitudini adoptate de om. Cu atât mai mult se impune stoparea poluării apelor, care reduce tot mai mult capacitatea sa auto-epuratoare (până la 100%), îi afectează calitățile sale naturale și îi distruge toate resursele, atât de prețioase chiar pentru om, la care se adaugă și consecințele devastatoare asupra omului însuși.

Doar asumându-și noblețea sa firească, omul va reconștientiza și prețui în mod plener splendorile lumilor acvatice și ale ființelor dependente de minunatul fluid al vieții, care împodobește întreaga împărăție terestră, peste care el a fost investit ca împărat. În aceste condiții, cu siguranță el nu va mai simți nevoia de a supra-exploata mediul acvatic pentru resursele sale, nici nu-l va mai neglija și întina prin necruțările modalități de poluare, ci chiar va începe să cerceteze acele resurse naturale alternative, constant regenerabile și nevulnerabile, pe care le va prefera în schimbul distrugerilor provocate învelișului acvatic planetar și biosferei în genere, chiar și cu prețul reducerii simțitoare a profiturilor sale imense, în detrimentul cărora el va opta pentru comorile celeste.

Bibliografie selectiv

1. Achimescu, Pr. prof. dr. Nicolae, *Religie, modernitate și postmodernitate*, București, Trinitas, 2013.
2. † Anania, Bartolomeu, Arhiepiscopul Clujului, *Cartea deschisă a Împărăției. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, București, EIBMBOR, 2007.
3. Bonnefous, Édouard, *Omul sau natura?*, trad. Adrian Costa, București, Editura Politică, 1976.
4. Borbely, Ștefan, *Mitologie generală*, Cluj-Napoca, Limes, 2004.
5. Borca, Pr. lect. univ. dr. Vasile, *Omul – încununare a operei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2007.
6. Braniște, Ene, *Liturgică specială pentru facultățile de teologie*, ediția a IV-a, București, Lumea Credinței, 2005.
7. Idem, *Explicarea Sfintei Liturghii după Sfântul Nicolae Cabasila și Sfântul Nicolae Cabasila, Tâlcuirea dumnezeieții Liturghii*, traducere Ene Braniște, București, EIBMO, 2011.
8. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 1 (A-D), vol. 2 (E-N) și vol. 3 (P-Z), în trad. unui colectiv de autori, București, Editura Artemis, 1993.
9. *** *Credințele și superstițiile românești*, după Artur Gorovei și Gh. F. Căușanu, editori Irina Nicolau și Carmen Mihalache, Ediția a II-a, București, Humanitas, 2012.
10. Doroftei, Doina Filimon, *Valențele biblice ale simbolului rouă în folclorul românesc*, în "Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brâncuși»", serie nouă, tomul 22, București, Editura Academiei Române, 2011.
11. Egger, Michel Maxime, *La terre comme soi-même: repères pour une écospiritualité*, Genève, Éditions Labor et Fides, 2012.
12. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, traducere de Cezar Baltag, București, Editura Științifică, 1991.
13. Idem, *Sacral și profanul*, trad. din fr. Rodica Chira, București, Humanitas, 1992.
14. Idem, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Humanitas, 2005.

15. Emoto, Masaru, *Via a secret a apei*, traducere din limba engleză de Laura-Corina Miron, Brașov, Adevăr divin, 2007.
16. Evseev, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura Învierii, 2007.
17. Furon, Raymond, *Problema apei în lume*, București, Editura științifică, 1967.
18. Gore, Al, *Une vérité qui dérange*, Paris, Éditions de La Martinière, 2007.
19. Guitton, Jean, Bogdanov, Grichka, Bogdanov, Igor, *Dieu et la science – vers le métaréalisme* –, Paris, Bernard Grasset, 1991 / *Dumnezeu și știința*, trad. Pr. Prof. Ioan Buga, București, Harisma, 1992.
20. Hidiroglou, Patricia, *Apa divină și simbolistica ei*, trad. de C. Litman, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.
21. Jones (Editor in Chief), Lindsay, *Encyclopedia of Religion*, second edition, vol. 2, Detroit, Thomson Gale, 2005.
22. Jurcan, Pr. prof. univ. dr. Emil, *Sfântul Duh și provocările contemporane ale lumii – teză de doctorat* –, Alba Iulia, Reîntregirea, 1999.
23. Idem, *Lumea religioasă veche. Mesaje antice despre revelația pierdută*, Alba Iulia, Reîntregirea, 2003.
24. Idem, *Lumea religioasă contemporană. Evoluție și problematizare*, Alba Iulia, Reîntregirea, 2004.
25. Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura științifică și Enciclopedică, 1989.
26. Idem, *Miturile esențiale. Antologie de texte mitologice, cu o introducere în mitologia generală, comentarii critice și note istorice*, București, Univers Enciclopedic, 1996.
27. Lacoste, Yves, *Apa – bătălia pentru viață*, trad. de Anne-Marie Codrescu, București, Rao, 2003.
28. Lemeni, Lect. univ. dr. Adrian, *Sensul eshatologic al creației*, Ediția a II-a revizuită, București, ASAB, 2007.
29. Moldovan, Pr. prof. Ilie, *Dimensiunea spirituală a ecologiei spirituale formative. Redescoperirea paradisului etic românesc: “Biserica carpatică pe ape”*, în vol. “Cosmosul, între frumos și apocaliptic – un recurs etic asupra ecologiei –”, Alba Iulia, Reîntregirea, 2007.
30. Moșneagu, Marian, *Cultul apelor la români*, Constanța, Editura Companiei Administrația Porturilor Maritime (APM) SA, 2004.

31. Murphy, Glenn, *Apa – ce po i face tu?*, trad. din englez Florentina Rahira, Bucure ti, Rao, 2008.
32. *** *Mythologies of the Ancient World*, edited and with an introduction by Samuel Noah Kramer, Garden City, New York, Anchor Books, Doubleday & Company, 1961.
33. Nelson, David L., Cox, Michael M., *Lehninger Principles of Biochemistry*, Fourth Edition, New York, W. H. Freeman and Company, 2004.
34. Ni , Prof. Marian, *Biologia v zut prin ochii credin ei în Dumnezeu*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2004.
35. Idem, *Ecologia v zut prin ochii credin ei în Dumnezeu*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2005.
36. Patri, Aimé, *Note sur la Symbolique héraclitiéenne de l'eau et du feu*, en “Revue de Métaphysique et de Morale”, 63 Anée, Avril-Septembre (1953), Nr. 2-3, Paris, Presses Universitaires de France.
37. P curariu, Mircea, *Sfin i daco-romani i români*, Ia i, Trinitas, 1994.
38. Pop, Vasile, *Istoria filosofiei – în expunere concis –*, Oradea, Editura Universit ii din Oradea, 2009.
39. Rose, Ieromonah Serafim, *Scrieri*, Bucure ti, Sophia, 2009.
40. Rusu, Pr. Mihail, *Apa i simbolismul ei liturgic*, Sibiu, Editura Universit ii “Lucian Blaga”, 2005.
41. Sandu, Prof. dr. ing. Gheorghe (Ieromonah Grigorie), *tiin i credin împreun pe calea Adev rului*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 2007.
42. Sfântul Ioan Hrisostom, *Omilii la Facere (I)*, în “Scrieri. Partea întâi”, col. “P. S. B.”, volumul 21, traducere, introducere, indici i note de Pr. Dumitru Fecioru, Bucure ti, EIBMBOR, 1987.
43. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, în “Scrieri. Partea întâi”, col. “P. S. B.”, vol. 17, traducere, note i indici de Pr. Dumitru Fecioru, Bucure ti, EIBMBOR, 1986.
44. Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Vasile, *Teologie i ecologie în Ritualul i Imnografia Aghiasmei Mari – Repere de exegez imnografic –*, în vol. “Cosmosul, între frumos i apocaliptic – un recurs etic asupra ecologiei –”, ed. cit.
45. St niloae, Pr. prof. Dumitru, *Teologia Dogmatic Ortodox* , volumul 1, edi ia a III-a, Bucure ti, EIBMBOR, 2003.
46. Theodossiu, Efstratios Th., Dimitrijevi , Milan S., Manimanis, Vassilios N., Grammenos, Theophanes, *Hydor from Ancient Greek Cosmogonies to Modern*

Astrophysics, in “Transdisciplinarity in science and religion”, edited by Basarab Nicolescu and Magda Stavinschi, no. 1, Bucure ti, Curtea Veche Publishing House, 2007.